

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

การศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชากร เป็นอย่างยิ่ง ในปัจจุบันการจัดการศึกษาของชาติ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้มีความมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อมุ่งเสริมสร้างคุณภาพของประชากรให้สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม โดยเน้นการศึกษาเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคง และความผาสุกร่วมกันในสังคมไทย เป็นประการสำคัญ นอกจากนี้ยังได้เน้นถึงความสำคัญของสุขภาพเด็กวัยเรียนอีกด้วย โดยได้ระบุความมุ่งหมายของการศึกษา เกี่ยวกับ เรื่องสุขภาพในหมวด 1 ข้อ 6 ไว้ว่า " เพื่อให้มีบุคคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพและอนามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ (กระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 2)

กระทรวงสาธารณสุขซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพประชากรของชาติให้มีความดี มีคุณภาพ ได้เห็นความสำคัญที่จะพัฒนาสุขภาพของประชากร เป็นอย่างยิ่ง จึงได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ขึ้น และได้มุ่งเน้นถึงความสำคัญของการพัฒนาสุขภาพของเยาวชนในวัยเรียน โดยจัดให้มีงานอนามัยโรงเรียนเป็นงานบริการสาธารณสุขในกลุ่มประชากร เป้าหมายพิเศษของโครงการจัดบริการสาธารณสุขในส่วนภูมิภาคสำหรับนักเรียนในชนบท และโครงการจัดบริการสาธารณสุขในเขตเมืองสำหรับนักเรียนในเขตเมือง ซึ่งทั้งสองโครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานการจัดบริการสาธารณสุขที่จะช่วยพัฒนาสุขภาพให้แก่เยาวชนของชาติได้อย่างดี

ดังนั้นการพัฒนาสุขภาพของประชากรวัยเรียน จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและความมั่นคงของประเทศอีกด้วย ฉัตร ทวีสุข (2515 : 2 - 3) ได้กล่าวว่า โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่รวมของเยาวชนจำนวนมาก และมาจากที่ต่าง ๆ กัน นักเรียนแต่ละคนกว่าจะเรียนสำเร็จได้ต้องใช้เวลามากหลายปีอยู่ในโรงเรียน โรงเรียนจึงเป็นสถานที่เหมาะสมที่สุดในการส่งเสริมสุขภาพแก่

นักเรียน เป็นสถานที่ที่จะปลูกฝังความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติทางด้านสุขภาพแก่นักเรียน เพื่อให้ เกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพในทางที่ดีขึ้น จะ เป็นการช่วยลดภาวะการ เจ็บป่วยของ เด็กวัย เรียน นอกจากนี้โรงเรียนยังเป็นแหล่ง ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจ และอุดมคติในชีวิต การ เรียนไปจนถึงชีวิตในการ ทำงานของ เด็กทุกคน โรงเรียนจึงมีส่วนช่วย เสริมสร้างและ พัฒนาสุขภาพให้แก่ เด็กในวัย เรียนได้อย่างดี ซึ่ง ในการ ส่ง เสริมสุขภาพแก่นักเรียนให้บรรลุ ผลได้นั้นจะต้องได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากแพทย์ พยาบาล ครูและผู้ปกครอง ทั้งใน ด้านการตรวจสุขภาพ และการส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ มีสุขปฏิบัติที่ดี โดย เหตุ นี้การอนามัย โรงเรียนหรือโครงการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของการ จัดบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม และจำเป็นสำหรับประชากรวัยเรียน จึงมีส่วนเกี่ยวข้องที่ สำคัญอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากร และการดำเนินการอนามัยโรงเรียนจะ ให้บรรลุผลได้นั้น โรงเรียนจำเป็นต้องจัดให้มีโครงการสุขภาพในโรงเรียนขึ้น เพื่อแก้ไข ปัญหาและพัฒนาสุขภาพให้แก่เด็กและ เยาวชนในวัยเรียน ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การจัดสิ่งแวดล้อม การจัดบริการสุขภาพ และการสอนสุขศึกษา ซึ่ง องค์ประกอบ เหล่านี้ ถ้าสามารถจัดให้สัมพันธ์และสอดคล้องกันจะช่วย ให้ เด็กวัยเรียนเกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติในด้านสุขภาพไปในทางที่ถูกต้อง อันเป็นการส่งเสริม สุขภาพให้ไปสู่เป้าหมายของการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า เมื่อปี 2543 อีกด้วย

สำหรับการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนนั้นมีความมุ่งหมาย เพื่อดำรงรักษาไว้ และการปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ สุชาติ โสมประยูร (2525 : 3) ได้กล่าวว่า บริการสุขภาพหมายถึงการดำเนินงานซึ่งกระทำโดยแพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล ครู และบุคลากรอื่น ๆ โดยมุ่งที่จะตรวจ ส่งเสริม และคุ้มครองสุขภาพ ของนักเรียนและทุกคนในโรงเรียนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาศัยกิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ เช่น การตรวจสุขภาพ การป้องกันอุบัติเหตุ การปฐมพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรค คิดคือ การแนะแนวทางสุขภาพและการติดตามผล อย่างไรก็ตามการบริการสุขภาพใน โรงเรียนนี้จัดได้ว่า เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของโรงเรียน เพราะ สามารถช่วยให้นักเรียนเจริญงอกงามไปในทางที่ถูกต้อง และเหมาะสม ตรงตามความต้องการ ทางการศึกษา (Education needs) และความต้องการทางการ แพทย์หรือการรักษาพยาบาล (Medical needs) ไปด้วยพร้อม ๆ กัน

ในการจัดการศึกษาของชาติในระดับประถมศึกษา นั้น ถือว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับที่เยาวชนทุกคนควรได้รับ ซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบในการจัดการประถมศึกษาหลายหน่วยงานด้วยกัน เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา สำนักงานการศึกษาส่วนท้องถิ่น และนอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสาธิตประถมศึกษา สังกัดมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยครูต่าง ๆ ส่วนการประถมศึกษาที่ประชาชนจัดขึ้นก็มีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนรับผิดชอบ เป็นต้น แต่การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครนั้น มีสำนักงานการศึกษาซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาให้แก่เด็กในเขตกรุงเทพมหานคร ที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งจัดเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า (กรุงเทพมหานคร 2527 : 37 - 39) และให้มีแผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2525 - 2529 เพื่อพัฒนาการศึกษาที่ดำเนินการอยู่ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 - 2529 และจัดบริการการศึกษาให้แก่เด็กในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง โดยมุ่งที่จะปลูกฝังและส่งเสริมให้เด็กมีสมรรถภาพทั้งด้านความรู้ความสามารถ ศีลธรรมจรรยาอันดีงาม มีระเบียบวินัย มีลักษณะนิสัยที่ดี มีความรับผิดชอบต่อตนเอง หมู่คณะและบ้านเมือง มีความรักชาติ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และมีพละกำลังแข็งแรง สมบูรณ์ (สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร 2527 : 6) ซึ่งในปีการศึกษา 2528 กรุงเทพมหานครมีโรงเรียนประถมศึกษาในความรับผิดชอบซึ่งอยู่ตามเขตต่าง ๆ ใน 24 เขต จำนวน 426 โรงเรียน มีครูทั้งหมด 12,048 คน และมีนักเรียนทั้งหมด 219,178 คน (กองวิชาการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร 2528 : 3, 7) จึงนับว่ากรุงเทพมหานครนั้น เป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาที่สำคัญที่สุดหน่วยหนึ่ง ซึ่งจะช่วยพัฒนาคุณภาพของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร สำหรับในการจัดบริการสุขภาพให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครนั้นอยู่ในความดูแลของกองส่งเสริมสุขภาพสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร โดยมีเจ้าหน้าที่จากศูนย์บริการสาธารณสุขต่าง ๆ เป็นผู้ให้บริการด้านสุขภาพแก่โรงเรียน และนอกจากนี้ยังได้จัดให้มีโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนตามแนวทางการสาธารณสุขมูลฐานในโรงเรียน เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพแก่นักเรียน

ในปัจจุบันปรากฏว่านักเรียนยังมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย และมีการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ ซึ่งจะเห็นได้จากรายงานผลการปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียนของพยาบาลหรือ

เจ้าหน้าที่ที่ไม่ใช่แพทย์ของกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ประจำปีการศึกษา 2526 ในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า จากการตรวจสุขภาพทั่วไปของนักเรียนจำนวน 39,315 คน พบโรคร้อยละ 65.48 ซึ่งโรคที่พบได้แก่ โรคฟันผุเป็นอันดับหนึ่ง และรองลงมาตามลำดับ ได้แก่ โรคผิวหนัง โรคหวัด สายตาคิดปกติ และโรคขาดสารอาหาร (กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข 2526 : อัดสำเนา) และในปี พ.ศ. 2525 ขวัญชัย ปรัชญา และยุทธนา บัญญางาม (2528 : 89) ได้ศึกษาสภาวะโรคฟันผุในนักเรียนประถมศึกษาอายุ 6-12 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาระชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,508 คน พบว่าอัตราความชุกชุมโรคฟันผุในฟันแท้ของประชากรกลุ่มตัวอย่างมีร้อยละ 84.10 และฟันผุในฟันน้ำนมร้อยละ 73.62 และนอกจากนี้จากการศึกษาปัญหาในด้านการดำเนินงานการจัดการศึกษาของสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา 2528 พบว่านักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวฐานะยากจน ผู้ปกครองไม่มีเวลาเอาใจใส่ในการเรียนของบุตร และนักเรียนส่วนใหญ่ขาดปัจจัยในการเรียนทุกด้าน เช่น อาหารกลางวัน เครื่องแต่งกาย เครื่องเขียน แบบเรียน และยังขาดการเตรียมพร้อมในด้านการเรียนอีกด้วย (สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร 2528 : 36)

จากรายงานภาวะสุขภาพนักเรียนประถมศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่านักเรียนเป็นจำนวนมากทั้งในชนบทและในกรุงเทพมหานครยังมีปัญหาสุขภาพ ซึ่งมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของนักเรียน และยังเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาเล่าเรียนอีกด้วย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขาดการดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพ และขาดการส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสม จึงอาจทำให้นักเรียนมีสุขภาพเสื่อมโทรมได้ง่าย ดังนั้นถ้าโรงเรียนได้จัดดำเนินการบริการสุขภาพให้แก่ นักเรียนอย่างจริงจังและเหมาะสมแล้ว จะมีส่วนช่วยลดปัญหาด้านสุขภาพของนักเรียน ตลอดจนบุคลากรทุกคนในโรงเรียนให้น้อยลงได้ ทั้งยังช่วยพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนได้รับความรู้ เกิดเจตคติในด้านสุขภาพและเป็นการปลูกฝังสุขนิสัยที่ถูกต้อง ซึ่งประสิทธิผลที่นักเรียนได้รับจากโรงเรียนทั้งในด้านการเรียนการสอน การจัดบริการสุขภาพ การจัดสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ นั้น นักเรียนสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนต่อไปได้ อันจะเป็นผลทำให้นักเรียนมีสุขภาพดี มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ และเติบโตขึ้นไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของประเทศไทยต่อไป

จากเหตุผลและข้อเท็จจริงเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของครูที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครให้เหมาะสม และบังเกิดผลดีต่อสุขภาพของนักเรียนในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามตัวแปรขนาดของโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของบริการสุขภาพ การวิจัยครั้งนี้มุ่งทำการศึกษาถึงปัญหาและความต้องการจัดบริการสุขภาพของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาตามองค์ประกอบของการจัดบริการสุขภาพ คือ การบันทึกสุขภาพ การตรวจสุขภาพนักเรียน การปฐมพยาบาล การรักษาพยาบาล การจัดโภชนาการในโรงเรียน การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ การชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูง การวัดสายตา การทดสอบการได้ยิน การจัดสวัสดิภาพในโรงเรียน การแนะแนวสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพจิต และการส่งเสริมสุขภาพครู และบุคลากรในโรงเรียน
2. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
3. ตัวแปรที่นำมาศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาตัวแปรดังนี้
 - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ขนาดของโรงเรียนประถมศึกษา
 - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ปัญหาและความต้องการ การจัดบริการสุขภาพตามความคิดเห็นของครูที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน

4. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้จากการตอบแบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ การจัดบริการสุขภาพ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยนี้ถือว่า ผู้ตอบแบบสอบถามตอบตามความคิดเห็นที่เป็นจริง และสามารถเชื่อถือได้

2. แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ สามารถใช้สำรวจและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันได้

คำจำกัดความในการวิจัย

โครงการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง การจัดและดำเนินงานในด้านบริการสุขภาพ การจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ และการสอนสุขศึกษาเพื่อสร้าง เสริมสุขภาพให้นักเรียนและทุกคนในโรงเรียน

บริการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานซึ่งกระทำโดยแพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล ครู และบุคลากรอื่น ๆ โดยมุ่งที่จะตรวจ ส่งเสริม และคุ้มครองสุขภาพของนักเรียนและทุกคนในโรงเรียนให้ดีที่สุด เท่าที่จะทำได้ ซึ่งบริการสุขภาพในโรงเรียนประกอบด้วย

1. การบันทึกสุขภาพ
2. การตรวจสุขภาพนักเรียน
3. การปฐมพยาบาลและรักษาพยาบาล
4. การจัดโภชนาการในโรงเรียน
5. การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ
6. การชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง
7. การวัดสายตาและการทดสอบการได้ยิน
8. การจัดสวัสดิภาพในโรงเรียน
9. การแนะแนวสุขภาพ
10. การส่งเสริมสุขภาพจิต
11. การส่งเสริมสุขภาพครู

ครู หมายถึง ครูที่ทำหน้าที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบและการควบคุมดูแลของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ขนาดของโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซึ่งแบ่งตามเกณฑ์ของกองโรงเรียน สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร คือ

- (1) โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า 800 คน
- (2) โรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีนักเรียน 401 - 800 คน
- (3) โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 400 คน